

Demokratik Özerklik Üzerine

Mesut Yeğen*

Ağustos 2011

Kürt siyasetinin demokratik özerklik önerisini tartışmak zor iş; zor çünkü bizzat müellifleri demokratik özerklik önerisini farklı biçimlerde tanımlıyor, üstelik de yığınla belirsizlikle birlikte. Demokratik özerklik fikrinin ilk ve esas müellifi Abdullah Öcalan. Öcalan 2007'de demokratik özerkliği "hem Kürt toplumunun iç geriliklerine karşı iç demokratikleşmeyi sağlayacak, hem de Kürtlerin dışarıya karşı duruşunu ifade edecek", "devlet karşıtlığı içermeyen", "devlet kurmayı hedeflemeyen", "mevcut sınırlar ve devlet yapıları içinde Kürtlerin özgürlüğünü temsil eden", "sınırlarla problemi olmayan", "yerelin kendini devlet içinde ifade etmesi anlamına gelen", "devletin kurumları yanında Kürtlerin bir nevi kendi taleplerini karşıladığı bir yapı" olarak tanımladı.

Ölçeği [kim, neresi özerk olacak?], içeriği [hangi yetkiler özerk yapılara devredilecek?] ve hukuki karşılığı [özerk yapıların tüzel kişiliği nasıl oluşacak?] oldukça belirsiz bir özerklik durumuna işaret eden bu ilk önermeler, yerini yakın zamanda kısmen daha somut önermelere bıraktı. Öcalan 2010 başlarında, demokratik özerkliği 'etnisiteye dayanmayan'; 'Kürdistan'a sınırlı olmayan'; 'demokratik bir ulus fikriyle paralel olarak işleyecek'; 'merkeziyetçi idari mantığı yerinden yönetim mantığıyla ikame edecek'; 'temsili demokrasinin yanına, katılımcı demokrasiyi ekleyecek'; 'halkın, etnisite, din, cinsiyet, sınıf vb. birçok temelde örgütlenerek hukukun biçimlenmesine katılımını mümkün kılacak' bir özyönetim durumu olarak tanımladı.

Daha yakın bir tarihte, Ağustos 2010'da yayımlanan görüşme notları ise demokratik özerklik önerisinin mevcut belirsizliklerini gidermek yerine arttırdı. Öcalan bu görüşmede, demokratik özerkliğin altı temel unsurunun olacağını söyledi: Yerel meclis ve yerel hükümet; anayasal statü; yerel ve özerk ekonomi; Kürtçe eğitim; öz güvenlik ve diplomasi. Bu haliyle, 2010 Ağustos görüşme notları demokratik özerkliğin hem ölçeğine, hem içeriğine, hem de hukukuna dair yeni, maksimalist ve demokratik özerklik fikrinin halihazırdaki belirsizliğini pekiştiren önerilerle doluydu. 2010 Ağustosuyla beraber demokratik özerklik ölçek itibarıyla Türkiye'den ziyade Kürdistan'a, içerik itibarıyla konfederalizme, hukuki olarak da anayasada net bir biçimde ifade edilmiş bir statüye denk düşen yeni bir idari duruma işaret ediyordu.

Demokratik Toplum Kongresinin 18-19 Aralık 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen toplantısında tartışmaya açılan "Demokratik Özerk Kürdistan Modeli Taslağı" başlıklı metinse, Kürt siyasetinin demokratik özerklik adı altında ne talep ettiğini daha da anlaşılabilir kıldı. Öcalan önerilerine hâkim belirsizlikleri aynen benimseyen DTK metni, demokratik özerkliği Öcalan'ın Ağustos 2010'da ortaya attığı altı unsura yenilerini ekleyerek tanımladı. Buna göre, demokratik özerklik "Kürdistan toplumunu siyasal, hukuki, öz savunma, sosyal, ekonomik, kültürel, ekoloji ve diplomasi şeklindeki sekiz

---

* Prof. Dr. Mesut Yeğen, İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

boyutta örgütleyerek siyasi irade yapıp, demokratik özerk Kürdistan inşasını hedeflemektedir.”

Öcalan’ın 2007’den beri ortaya koyduğu önerilerin yan yana dizilmesiyle oluşturulan taslak demokratik özerkliği, bir ucunda bir sivil inisiyatif olarak Demokratik Toplum Kongresinin, diğer ucundaysa kendi güvenlik ve diplomasi aygıtlarına sahip konfedere bir devletin yer aldığı, oldukça tanımsız ve geniş bir alanda tanımlamaya çalışıyor. Taslak bir yandan, demokratik özerkliğin bir coğrafyaya, etnik ve dinsel topluluğa dayanmadığını (s.9) savunurken, beri yanda bölgesel bir entite olarak Kürdistan, demokratik özerkliğin esas birimi olarak defalarca zikrediliyor. Keza, bir yandan birlikte yaşama kültürü demokratik özerkliğin temeli olarak tanımlanırken, diğer yanda diplomasinin ve güvenliğin bölgeselleştirilmesi gibi ayrıştırıcı ve maksimalist düzenlemeler demokratik özerkliğin esasları arasında sayılıyor.

Ancak taslaktaki en esaslı belirsizlik bizzat Demokratik Toplum Kongresinin (DTK) statüsüyle ilgilidir. Taslaktan anlaşıldığı kadarıyla, DTK demokratik özerk Kürdistan’ın yasama organı olmayacak, ancak merkezi yasama organına gönderilecek temsilcileri seçmek üzere yerel komünler ve meclislerce oluşturulacaktır. Bu durumda iki ihtimal söz konusudur: Ya bölgede, bugün olduğu gibi, bütün ulusal partilerin iştirak ettiği genel seçimler yapılacak ve fakat Kürt siyaseti genel seçimlerde yarışacak temsilcilerini DTK vasıtasıyla seçecektir ya da bölgede ulusal değil, bölgesel seçimler yapılacak ve bütün bölge vekilleri DTK tarafından seçilip ulusal parlamentoya gönderilecektir. İlk durum geçerliyse önerilenin mevcut durumdan farkını anlamak zor; yok ikinci durum söz konusuysa önerilen tek-partili konfedere bir Kürdistan’ı ima ediyor. Gerçekten konfedere bir Kürdistan öneriliyorsa da tuhaf bir durum var: Bu kez de yasama yetkisi ve organı olmayan ancak güvenlik ve diplomasi aygıtlarına sahip konfedere bir Kürdistan önerilmiş oluyor.

Demokratik özerklik önerisine dair en derli toplu ve en berrak metin BDP tarafından “Türkiye’nin Demokratikleşmesi ve Kürt Sorununa Dair Siyasi Tutum Belgesi” başlığı altında yayımlandı. BDP metni, hem ölçek [neresi, kimler özerk olacak?] hem içerik [hangi yetkiler özerk idarelere/idareye devredilecek], hem de hukuki statü meselelerinde çok net görünüyor. BDP’nin tutum belgesi, demokratik özerkliğin merkez birimi olarak vilayet ya da Kürdistan’ı değil, idari-coğrafi mülahazalarla oluşturulmuş bölgeleri öneriyor. Buna göre, Türkiye’de 20-25 bölge oluşturulmalı, bu bölgeler kendi meclisleri ve bu meclislerin oluşturacağı hükümetler eliyle yönetilmelidir. BDP metni bölgesel meclislere devredilecek yetkiler konusunda da berraktır: Bölgesel meclisler, eğitim, sağlık, kültür, sosyal hizmetler, tarım, denizcilik, sanayi, imar, çevre, turizm, telekomünikasyon, sosyal güvenlik, kadın, gençlik, spor ve diğer hizmet alanlarından sorumlu olacak, buna karşın, dışişleri, maliye ve savunma hizmetleri merkezi hükümet tarafından, emniyet ve adalet hizmetleri ise merkezi hükümet ve bölge meclisleri tarafından ortak yürütülecektir.

BDP, demokratik özerklik fikri etrafında savunulan federalizmin anayasal düzeyde tanımlanmasını isteyerek hukuki statü konusunda da açık bir tutum almaktadır. Metne göre, eyalet/bölge meclisleri anayasal olarak tanınmalıdır.

Demokratik Özerklik Nedir?

Bu metinler şunu gösteriyor: Demokratik özerklik fikri, üzerinde uzlaşmış, ortaklaşmış belli başlı kimi önermelerin yanı sıra ve belki bundan daha çok, üzerinde iyi çalışılmamış, netleştirilmemiş kimi önermelerin üzerine bina edilmiş durumda.

BDP, DTK, PKK hattının uzlaşmış ve berraklaştırmış olduğu öneriler şunlar: Demokratik özerklik, Kürt meselesini Türkiye'nin mevcut sınırlarını tanıyarak çözmeyi, Türkiye ulusu mefhumuna bağlılığı, Kürtçenin eğitim dili ve bölgesel resmi dil olarak kabulünü, güçlü bir yerinden yönetimi ve temsili demokrasinin katılımcı demokrasiyle desteklenmesini esas alıyor.

Berraklaşmış bu esaslara mukabil pek çok mesele belirsizliğini korumaktadır. Birkaç örnek: Yerinden yönetim birimi ne olacaktır? Kürdistan mı, Eyalet/Bölge mi, yoksa sık sık referans verilen 1921 Anayasasındaki gibi vilayet mi? Yerinden yönetim birimleri hizmet birimleri mi, yoksa hem hizmet hem de yasama birimleri mi olacaktır? Yerinden yönetime hangi yetkiler devredilecek ya da yerel yönetimler hangi alanlara dair yasa yapma ve/ya hizmet verme yetkisini haiz olacaklardır? Diploması ve güvenlik aygıtlarına sahip Kürdistan özerk yönetimini Türkiye Cumhuriyeti siyasi birliği içinde ne, hangi hukuk tutacaktır? Radikal katılımcılık hangi kurumsal düzeneklerle sağlanacak, radikal katılımcılığı sağlayacak birim ya da unsurlar hukuki kişiliği haiz olacaklar ve karar alma süreçlerinde tanınacaklar mıdır, yoksa etkileyici inisiyatifler olarak mı mevcut olacaklardır?

Esasları ve belirsizlikleriyle beraber demokratik özerklik projesi bu. Şimdi, bu öneriye dair tereddütlerimi ve önerilerimi ortaya koymak istiyorum. Demokratik özerklik önerisine dair söylemek istediğim temel şey şu: önerinin kimi kısımları aynen muhafaza edilmeli, bazı kısımları daha fazla sarsıntıya yol açmadan çıkarılmalı ve çokça kısmı düzeltilmelidir.

Türkiye'nin mevcut siyasi sınırlarını tanımak, Türkiye ulusu mefhumuna bağlılık ve Kürtçenin eğitim dili ve bölgesel resmi dil olarak kabul edilmesinde ısrar Öcalan (PKK), BDP ve DTK'nın üzerinde ortaklaşmış olduğu esaslar. Kanaatimce, bunlar Cumhuriyetin selametini ve Kürtlerin eşitliğini birlikte gözeten esaslar olduğundan bunların aynen korunmaları gerekir.

Öte yandan, Öcalan ve DTK'nın üzerinde ısrar ettikleri öz güvenlik ve diploması boyutlarının demokratik özerklik teklifinden ayıklanması gerektiğini düşünüyorum. Güvenlik ve diploması aygıtlarına sahip 'özerk' bir Kürdistan fikrinde ısrar etmek, eşitliği Türklerin ve Kürtlerin konfedere iki devlet üzerinden bir araya gelmelerine bağladığı için maksimalist, Kürt ve Türk yurttaşlar arasında yüksek düzeyde bir güvensizlik olduğu varsayımına dayandığı için yersiz görünüyor.

Demokratik özerklik önerisinin yığınla belirsizlikle ve uyumsuzlukla malul olduğuna değinmişim. Öcalan'ın görüşme notları, DTK'nın "Demokratik Özerk Kürdistan Modeli Taslağı" ve BDP'nin "Tutum Belgesi" arasında açık uyumsuzluklar bir

yana, Öcalan ve DTK metinleri hem özyönetim hem de katılım meselesinde belirgin muğlaklıklar içeriyor. Özyönetim faslında ilk muğlaklık, yerinden yönetimin esas birimiyle ilgili. Öcalan demokratik özerkliği tartışırken sık sık vilayetleri özerk idari birimler olarak tanımlayan 1921 Anayasasına referans vermekle beraber, gene aynı sıklıkla özerk Kürdistan'dan da bahsediyor, yerel ve özerk ekonomiden de. DTK metninin başlığı ise malum Demokratik Özerk Kürdistan Modeli Taslağı. BDP ise yerinden yönetimin merkezi birimi olarak coğrafi ve idari mülahazalarla oluşturulmuş bölgeleri, eyaletleri öneriyor. Bu durumda, Kürt siyaseti özyönetim birimi olarak hem vilayeti, hem eyaleti, hem de Kürdistan'ı önermiş oluyor.

Bu belirsizliğin bir biçimde giderilmesi gerekiyor. Önerim şu: Yerinden yönetimi bütün Türkiye için, simetrik olarak ve vilayet bazında önermekte ortaklaşmak. Yerinden yönetimin esas birimi olarak eyalet ya da Kürdistan önerildikçe, ademimerkezileşme Kürt yurttaşlara, daha doğrusu BDP-PKK hattını destekleyen Kürt yurttaşlara sınırlı bir talep olarak kalmaya devam edecek gibi. Bu durumda, Kürt yurttaşları özyönetimle buluşturmanın yolu, ademimerkezileşme talebini genel bir Türkiye talebi olarak inşa edebilmekten geçiyor.

Aynı fasıldaki ikinci belirsizlik yerinden yönetimlere devredilecek yetkilerle ilgili. BDP, eğitim, sağlık, kültür, sosyal hizmetler, tarım, denizcilik, sanayi, imar, çevre, turizm, telekomünikasyon, sosyal güvenlik, kadın, gençlik, spor ve diğer hizmet alanlarından sorumlu olacak eyaletlerin seçilmiş meclisleri vasıtasıyla kendilerini yönetmesini önerirken, Öcalan güvenlik ve diplomasi aygıtlarıyla desteklenmiş bir yerel meclis ve hükümeti, DTK ise bir yanda diplomasinin ve güvenliğin bölgeselleştirilmesini, diğer yanda ise yasama yetkisini haiz olmayan bir meclisi öneriyor. Kürt siyasetinin bu belirsizliği de gidermesi gerekiyor.

Yerinden yönetime devredilecek yetkiler meselesinde BDP metninde önerilen kuvvetli yerinden yönetim fikrini vilayet düzeyinde savunmak, başka bir deyişle, 1921 Anayasasıyla BDP tutum belgesini telif etmek işe yarayabilir diye düşünüyorum.

Katılım faslındaki esas belirsizlik ise önerilen alarmist katılımcılığın hukuki veçhesiyle ilgili. DTK da dahil demokratik özerkliğin esas uzuvlarının hukuki kişiliğe sahip birimler mi, yoksa bugün olduğu gibi karar alma süreçlerini etkilemeye çalışan sivil inisiyatifler mi olarak düşünüldüğü belli değil. Karar alma süreçlerinde, hukuken yetkili birimler kadar sivil inisiyatiflerin de etkili olmasında bir mahzur elbette yok. Lakin, sivil inisiyatiflerin hukuken yetkili birimleri ikame etmesinde ya da etme ihtimalinin mevcut olmasında var. Dolayısıyla, teklifin bu ihtimali giderecek biçimde netleştirilmesine ihtiyaç var.

Neticede, Kürt siyasetinin demokratik özerklik teklifinin kapsamlı bir biçimde revize edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Revizyonun esası da şu olmalı: Özerkliği, devlet, ülke ve vatandaşı bir dilin ya da kültürün devleti, ülkesi ve vatandaşı kılan on dokuzuncu yüzyıl tipi bir ulus inşa etmenin, bu türden mevcut bir ulusun yanına bir ikincisini yerleştirmenin değil, Türkiye'nin çokkültürlü yapısını hakkınca tanıyan etkin bir yönetim kurmanın aracı olarak tasarlamak ve savunmak.

Cari durumda bunun anlamı Őu: Özerklik ya da özyönetimi, Kürtlüğün geleceğe aktarılmasına matuf, buna sınırlı bir program olarak değil, Türkiye'nin daha iyi yönetilmesine, yönetim iŐinin etkinleŐtirilmesine, katılımı arttıarak demokrasinin derinleŐtirilmesine yönelik genel bir program olarak savunmak.

Son söz. Özerklik. Elbette! Ama herkes için, herkesle beraber!